

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного права та процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни:

на тему: «Договір прокату в системі цивільно-правових договорів»

Студентка групи ПР-31

Лихолат Вікторія

Науковий керівник:

д. ю. н., проф. Лукасевич- Крутник І.С.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	5
1.1.Сутність договору прокату.....	5
1.2. Юридично-правова природа договору прокату.....	8
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ІСТОТНІ УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	12
2.1. Істотні умови договору прокату.....	12
2.2. Особливості укладання договору прокату.....	15
Висновки до розділу 2.....	21
РОЗДІЛ 3. ПРИПИНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ.....	22
Висновки до розділу 3.....	25
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Тема договору прокату є надзвичайно актуальною в сучасних умовах розвитку економіки та цивільного права. Зростання попиту на тимчасове користування майном, яке включає автомобілі, техніку, житло та інші предмети, робить цей вид договору важливим інструментом у господарському обороті.

У глобалізованому світі, де економіка орієнтована на спільне використання ресурсів і де можливість тимчасового користування майном є вигідною альтернативою купівлі, договір прокату набуває особливої популярності. Прокат дозволяє знизити витрати для фізичних осіб та бізнесу, даючи можливість користуватися дорогими або спеціалізованими засобами без необхідності їх купувати.

Окрім того, із розвитком технологій, зокрема у сфері онлайн-платформ, прокат стає ще більш доступним, що робить укладання таких договорів швидким і зручним для сторін. Питання укладання, виконання, а також припинення договорів прокату набувають значення для забезпечення правового регулювання в цій сфері та захисту інтересів учасників правовідносин.

Тому актуальність дослідження договору прокату не лише в контексті цивільного права, але й у рамках економічних процесів є безумовною, оскільки це дозволяє забезпечити належну правову основу для регулювання такого важливого сегмента цивільно-правових відносин.

В Україні питання договору прокату досліджують численні вчені, переважно в межах цивільного права та договірної регулювання, зокрема: Ю. Бобровник, А.Голодюк, І. Калаур, О. Корецький, І. Чередніченко, А.Федорончук, Г. Яновицька та інші. Однак, цивільне законодавство та

соціальні норми зазнають постійних змін, що вимагає їх регулярного дослідження та аналізу для вирішення нових проблем і тлумачення діючих норм з урахуванням нових обставин.

Мета та завдання. Метою роботи є дослідження договору прокату в системі цивільно-правових договорів. Основними завданнями роботи є:

- охарактеризувати сутність договору прокату;
- з'ясувати юридично-правову природу договору прокату;
- виокремити істотні умови договору прокату;
- вивчити особливості укладання договору прокату;
- проаналізувати причини припинення та наслідки порушення договору прокату.

Об'єктом дослідження виступає договір прокату в системі цивільно-правових договорів.

Предметом дослідження – є правове регулювання договору прокату, що охоплює відповідні норми цивільного законодавства.

Методи дослідження: порівняльно – правовий, діалектичний, системно – структурний, логічний, аналіз та синтез. У процесі дослідження використовувалися також інші загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Основою для написання роботи стало практичне вивчення законодавства.

Структура роботи зумовлена метою і завданнями дослідження, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 32 сторінки..

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

1.1.Сутність договору прокату

У реальному житті можуть виникати різні проблеми, зокрема брак коштів, приміщення, обладнання, сировини, матеріалів, транспорту та іншого. Одним із можливих рішень цієї ситуації є залучення майна на умовах відстрочки платежу або тимчасового користування, як за плату, так і без неї. Такі угоди оформлюються через договори оренди (найму) та їх різновиди. Варто зауважити, що договір прокату є різновидом договору майнового найму, оскільки передбачає тимчасове надання майна в користування. Юридично, прокат — це один із типів договорів на передачу майна в тимчасове користування, метою якого є надання права користування. У правовідносинах, що виникають за цим договором, основним правом є саме право користування майном. Якщо розглядати прокат як побутову послугу, то обов'язок передачі майна розглядається окремо від самого майна і є частиною певного виду діяльності. Згідно з класифікацією послуг у сфері побутового обслуговування, затвердженою Міністерством економіки, прокат особистих речей та побутових товарів визнано побутовою послугою. Специфіка прокату визначає його як окремий вид договору, що має свою мету, суб'єктний склад, предмет, зміст та відповідальність сторін.

Договір прокату є різновидом договору майнового найму, в якому сторонами є орендодавець (підприємець, що надає речі в найм) та орендар (зазвичай фізичні особи, що користуються майном). Такий договір широко використовується в різних сферах, наприклад:

- Прокат автомобілів (наприклад, оренда машини для подорожі або бізнес-зустрічі).
- Прокат техніки (наприклад, оренда будівельних інструментів або електроніки).
- Прокат туристичного обладнання (намети, велосипеди, лижі тощо).
- Прокат одягу або костюмів (наприклад, прокат вечірніх суконь, карнавальних костюмів).
- Прокат спортивного інвентаря (лижне спорядження, намети, каяки, ролики).

Договір прокату є завжди платним і може бути як реальним, так і консенсуальним. Зазвичай він оформлюється письмово, включаючи випадки, коли для цього передбачена типова форма.

Основними ознаками договору прокату є:

Договір прокату має низку характерних ознак:

1. Оплатність – користування річчю є платним, тобто орендар зобов'язаний сплачувати орендну плату.
2. Короткостроковість – строк договору прокату зазвичай обмежений (наприклад, кілька годин, днів або тижнів).
3. Орендодавцем завжди є підприємець – на відміну від загального договору оренди, де орендодавцем може бути будь-яка особа.
4. Типові умови договору – договір прокату часто має стандартизовані умови, визначені прокатним підприємством.
5. Об'єкт договору – рухоме майно – зазвичай це речі, які можна багаторазово використовувати (автомобілі, обладнання, техніка, меблі тощо).
6. Без права суборенди – орендар не може передати річ у користування третій особі без згоди орендодавця.
7. Спрощена процедура укладення – часто договір прокату оформлюється у спрощеній письмовій формі, а у разі короткострокової оренди – навіть шляхом видачі квитанції чи чека.

Українські науковці визначають договір прокату як різновид договору майнового найму, що має специфічні характеристики, пов'язані з його метою, суб'єктним складом, предметом та умовами.

Так, Харитонов Є.О. підкреслює, що договір прокату є публічним договором приєднання, де умови встановлюються наймодавцем у стандартних формах, а наймач може лише приєднатися до них без можливості внесення змін. Предметом такого договору є виключно рухомі речі, які можуть використовуватися для задоволення як побутових, так і виробничих потреб, якщо це передбачено договором [21].

Амеліна А.С. та Обривкіна О.М. зазначають, що договір прокату належить до групи договорів, спрямованих на передання майна у тимчасове користування, і є різновидом договору майнового найму. Вони акцентують увагу на тому, що договір прокату може бути укладений як в усній, так і в письмовій формі, а також шляхом електронного волевиявлення [1].

Визначення договору прокату у працях Семенової А.П. акцентує увагу на передачі майна у тимчасове володіння та користування з особливим акцентом на ролі та розподілі відповідальності між сторонами [17].

Ю.В. Білоусов зазначає, що з точки зору загальної характеристики цивільно-правових зобов'язань договір прокату є двостороннім, взаємним, консенсуальним, оплатним та укладається в усній формі [2, с. 203].

Н.Д. Міловська зазначає, що договір прокату є консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди за всіма істотними умовами. У визначенні договору прокату посилення на те, що наймодавець «передає» або «зобов'язується передати» вказують не на момент укладення договору, а на випадки коли відбувається передання речі: або в момент укладення такого договору («передає»), або після укладення договору («зобов'язується передати») [11, с. 98].

З урахуванням усіх підходів можна сформулювати загальне визначення:

Договір прокату – це вид договору оренди (майнового найму), за яким спеціалізований підприємець (орендодавець) передає у тимчасове користування

рухоме майно фізичним або юридичним особам за плату без права викупу чи суборенди, якщо інше не передбачено договором. Це визначення охоплює всі ключові елементи договору прокату, які підкреслюють науковці та законодавці.

Загалом, українські дослідники підкреслюють, що договір прокату має особливості, які відрізняють його від інших видів договорів найму, зокрема щодо суб'єктного складу, предмета та умов укладення, що сприяє більш глибокому розумінню його правової природи та практичного застосування.

1.2. Юридично-правова природа договору прокату

В Україні договір прокату регулюється Цивільним кодексом України (ст. 787-790) та іншими нормативно-правовими актами, які регулюють комерційну оренду майна.

Договір прокату в Цивільному кодексі України належить до договорів, що передбачають тимчасове користування майном. Договір прокату є особливим видом договору найму (оренди), який передбачає передання рухомого майна у тимчасове користування наймачеві за плату. Відповідно до Цивільного кодексу України (ЦКУ), цей договір належить до групи договорів, спрямованих на передання майна у тимчасове користування, що закріплено в главі 58, параграфі 2 [22].

З правової точки зору, договір прокату має кілька характерних рис:

- Основна мета договору – надання рухомого майна у тимчасове користування за певну плату.
- Суб'єктний склад – наймодавець (суб'єкт господарювання) і наймач (фізична або юридична особа).
- Предмет договору – лише рухомі речі, які використовуються для задоволення побутових невиробничих потреб (ч. 1 ст. 788 ЦКУ).
- Обов'язковість письмової форми – договір прокату укладається у письмовій формі незалежно від суми платежу.

- Особливий режим відповідальності – законодавством встановлено жорсткі умови відповідальності наймодавця за якість майна та його відповідність договору.

Одже, згідно Цивільного кодексу правова мета договору прокату полягає у наданні майна у тимчасове користування наймача, що визначає основну правомочність у структурі правовідносин – право користування майном. Це означає, що основний юридичний результат договору прокату – це саме отримання наймачем можливості використовувати певну річ у межах встановленого строку, проте у різних нормативних актах прокат може розглядатися інакше.

Наприклад, у галузевому класифікаторі «Класифікація послуг і продукції у сфері побутового обслуговування» [7] прокат речей, що належать до особистого користування та побутових товарів, офіційно віднесено до побутових послуг, хоча фактично його правова природа відрізняється від класичних послуг.

Це означає, що у сфері економічної діяльності прокат розглядається як один із видів послуг, які надаються споживачам у рамках побутового обслуговування.

Таким чином, законодавець економічно класифікує прокат як послугу, виходячи з того, що він забезпечує тимчасове задоволення потреб громадян без передачі права власності на майно. Це узгоджується з тим, що прокат часто здійснюють суб'єкти господарювання у сфері послуг, які орієнтовані на споживачів.

Однак таке трактування не змінює правової природи відносин прокату. З юридичної точки зору прокат – це різновид договору майнового найму (оренди), а не договір про надання послуг. Адже ключовий елемент прокату – це передача речі у тимчасове користування наймача (а не виконання певної дії чи досягнення нематеріального результату, як у випадку класичних послуг).

Отже, хоча прокат класифікується як побутова послуга у сфері господарської діяльності, з правової точки зору він залишається формою

майнового найму, а не наданням послуг. Це підтверджується і нормами Цивільного кодексу України, який регулює прокат у межах договорів про передання майна у користування.

Якщо ж розглядати прокат у контексті побутової послуги, то виникає правова невизначеність: обов'язок передати майно наймачеві ніби відривається від самого майна і трансформується у надання послуги, тобто у виконання певної діяльності. Проте це суперечить самій сутності договору прокату, оскільки передача майна не є діяльністю, що має самостійний нематеріальний результат, як у класичних договорах надання послуг (наприклад, ремонт, консультування, перевезення).

Тому, незважаючи на економічну класифікацію прокату як послуги, з юридичної точки зору це окрема договірна конструкція, що залишається у межах інституту майнового найму (оренди).

Виділення договору прокату в окремий вид договорів зумовлене рядом особливостей, які визначають його правову природу. До таких особливостей належать:

1. Мета укладення договору – тимчасове передання майна у користування за плату, без переходу права власності.
2. Суб'єктний склад – наймодавцем є, як правило, підприємець (юридична особа або ФОП), а наймачем – фізична особа (споживач).
3. Предмет договору – рухоме майно (речі), що можуть використовуватися багаторазово без суттєвої зміни їхніх властивостей.
4. Зміст правовідносин – головним обов'язком наймодавця є передати річ у тимчасове користування, а наймача – оплатити користування нею.
5. Відповідальність сторін – регулюється спеціальними положеннями законодавства, які враховують особливості побутового прокату.

Договір прокату підлягає регулюванню не лише Цивільним кодексом України (глава 58, параграф 2), а й низкою інших нормативно-правових актів, що встановлюють специфічні вимоги до його виконання. Серед них:

- Закон України «Про захист прав споживачів» [16] – містить положення щодо прав і обов’язків наймодавця та наймача, особливо в частині якості наданих речей, умов повернення, прав споживачів у разі виявлення дефектів тощо.

- Податковий кодекс України [12] – регулює питання патентування діяльності, пов’язаної з наданням послуг прокату, а також податковий облік доходів від цієї діяльності.

- Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [14] – встановлює вимоги щодо застосування касових апаратів при здійсненні розрахунків за надані послуги прокату.

- Правила побутового обслуговування населення [13] – визначають стандарти надання побутових послуг, зокрема, встановлюють вимоги до наймодавців у сфері прокату.

- Порядок надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку [15] – деталізує умови прокату певних видів речей, що мають культурне чи господарське значення.

Таким чином, договір прокату має комплексне нормативне регулювання, що охоплює цивільно-правові, податкові та споживчі аспекти. Це відображає його специфічну правову природу, яка поєднує риси договору майнового найму з особливостями побутового обслуговування.

Висновки до розділу 1

Договір прокату — це цивільно-правова угода, за якою орендодавець передає орендарю майно для тимчасового користування на визначений строк за плату. Основними характеристиками цього договору є: визначення предмета прокату (майна, яке надається для користування), строк, на який майно передається, та обов'язок орендаря повернути майно після закінчення строку

прокату в належному стані. Орендар зобов'язується сплачувати орендну плату відповідно до умов договору. Договір прокату часто застосовується для короткострокового користування різноманітним майном, таким як транспортні засоби, техніка або інструменти.

РОЗДІЛ 2.

ІСТОТНІ УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

2.1. Істотні умови договору прокату

Ч.1 ст. 638 Цивільного кодексу України (ЦК України), яка визначає, що істотні умови договору – це ті, без узгодження яких договір не може вважатися таким, що відбувся [22].

Їх можна поділити на чотири групи:

1.Предмет договору – що саме є об'єктом угоди (товар, послуга, майно тощо) , це ключовий елемент договору, який визначає, що саме є предметом правовідносин між сторонами, для різних типів договорів предмет може бути різним, без визначення предмета договір вважається неукладеним.

2.Умови, визначені законом як істотні – законодавство окремо встановлює певні умови, які обов'язково повинні бути узгоджені для укладення договору.

3.Умови, необхідні для договорів певного виду – це положення, без яких конкретний договір не може існувати.

4.Умови, щодо яких хоча б одна зі сторін наполягає на їх узгодженні – сторони можуть висувати додаткові умови, які для них мають значення, якщо одна із сторін наполягає на включенні певної умови, то досягнення згоди з цього питання стає необхідним для укладення договору.

Аналіз законодавства та наукових публікацій у сфері прокату дозволяє виділити такі істотні умови, що притаманні саме договору прокату – це умови про предмет, ціну та строк договору.

Варто зазначити, що серед істотних умов договору закон прямо виділяє лише його предмет. Це означає, що предмет є необхідною умовою для будь-якого цивільно-правового договору, зокрема й для договору прокату. Такий підхід законодавця є цілком обґрунтованим, оскільки саме предмет визначає суть договору та є основою договірних правовідносин. Відсутність чітких вказівок щодо предмета робить виконання договору неможливим, позбавляє його змісту, а отже, призводить до визнання договору неукладеним.

Предмет договору прокату – це річ, яка передається наймачеві (орендарю) у тимчасове платне користування без права її подальшої передачі у суборенду.

Основними вимогами до предмета договору прокату є:

- Індивідуальна визначеність – це означає, що річ має бути чітко ідентифікована (наприклад, конкретна модель автомобіля, номер серійного виробу, характеристики предмета тощо).

- Неспоживний характер речі - це означає, що предмет прокату не втрачає своїх властивостей після використання.

- Можливість багаторазового використання, що означає те, що річ повинна бути придатною до повторного прокату після повернення ,якщо річ після першого використання стає непридатною, її прокат не має сенсу.

- Комерційний характер речі передбачає те, що предмет прокату зазвичай є товаром широкого вжитку .

- Обов'язкове технічне обслуговування прокатодавцем- на відміну від звичайної оренди, у договорі прокату ремонт і технічне обслуговування речі здійснює прокатодавець, а не орендар.

Наведемо приклад формулювання предмета в договорі прокату. "Прокатодавець передає, а Орендар приймає у тимчасове користування за плату автомобіль марки Toyota Corolla, 2022 року випуску, номерний знак AA0000BK, у технічно справному стані, без права суборенди."

Отже, предмет є однією з ключових істотних умов договору прокату. Якщо річ не відповідає вказаним критеріям або її не зазначено у договорі, то такий договір може вважатися неукладеним або недійсним.

Відповідно до ч.1 ст. 787 ЦК України, договір прокату передбачає, що наймодавець, який здійснює підприємницьку діяльність з передання речей у найм, передає або зобов'язується передати рухому річ наймачеві у користування за плату на визначений строк. У цій нормі прямо зазначено, що договір прокату є оплатним, а плата виступає зустрічним задоволенням за користування річчю. Отже, можна зробити висновок, що ціна є істотною умовою договору прокату.

Частина 1 статті 762 Цивільного кодексу України встановлює, що якщо розмір плати за користування річчю не визначений у договорі, він визначається з урахуванням споживчих властивостей речі та інших важливих обставин. Це положення є загальним правилом для договорів найму, яке може застосовуватися і до договору прокату. Однак, враховуючи оплатний характер договору прокату, встановлення ціни є необхідною умовою для його чинності. Відсутність чіткої домовленості про плату може спричинити правову невизначеність і ускладнити виконання зобов'язань сторонами.

Відповідно до статті 789 Цивільного кодексу України, плата за прокат речі визначається за тарифами наймодавця. Це підкреслює важливість ціни як істотної умови договору прокату. Враховуючи, що отримання плати є ключовою складовою підприємницької діяльності наймодавця, договір прокату відрізняється від інших видів договорів найму. Таким чином, наявність чіткої домовленості щодо розміру плати є необхідною для правомірності та виконання такого договору.

Строк є істотною умовою договору прокату, оскільки, згідно з ч. 1 ст. 787 Цивільного кодексу України, наймодавець передає наймачеві річ у користування на певний строк за плату. Це означає, що договір прокату завжди укладається на визначений період, після закінчення якого наймач зобов'язаний повернути річ наймодавцеві.

Також відповідно до ст. 786 ЦК України, договір прокату є строковим і не може укладатися на невизначений термін, на відміну від інших договорів найму (оренди). Якщо строк у договорі не встановлений, це може ускладнити правозастосування і призвести до визнання договору неукладеним або створення спірних ситуацій між сторонами.

Умова про строк користування річчю є необхідною для всіх договорів найму (оренди), зокрема й для договору прокату. Проте, на відміну від загальних положень про найм, які допускають укладення договору на невизначений строк, у випадку прокату такий підхід є неприйнятним. Це зумовлено специфікою прокатних відносин, де строк користування річчю є ключовим елементом, що визначає права та обов'язки сторін. Таким чином, строк прокату має бути чітко зафіксований у договорі, оскільки саме він відображає сутність цієї правової конструкції. Відсутність чітко визначеного строку в договорі може призвести до невизначеності правовідносин між сторонами, що суперечить природі прокату як короткострокового та регульованого виду оренди.

2.2. Особливості укладання договору прокату

Будь-який цивільно-правовий договір має специфічний порядок укладення, що впливає з його правової природи, мети, предмета та суб'єктного складу. Наприклад, В.В. Денисюк під порядком укладення договору розуміє законодавчо визначений спосіб дій суб'єктів договірних правовідносин, спрямований на виникнення договірної зобов'язання та визначення його змісту [4, с. 306].

Основними етапами укладення цивільно-правового договору є:

1. Пропозиція (Оферта). Одна сторона робить чітку пропозицію укласти договір із визначеними умовами.
2. Прийняття пропозиції (Акцепт). Інша сторона приймає ці умови. З моменту акцепту вважається, що договір укладено.

3. Узгодження істотних умов. Це обов'язковий етап. Істотними умовами вважаються ті, без яких договір не може вважатися укладеним (наприклад, предмет, строк, ціна тощо).

4. Форма договору. Договір може бути укладений в усній або письмовій формі, залежно від його виду та суми зобов'язань. Деякі договори (наприклад, купівлі-продажу нерухомості) потребують нотаріального посвідчення або державної реєстрації.

5. Виконання зобов'язань. Після укладення сторони повинні виконати взяті на себе обов'язки відповідно до умов договору.

6. Правові наслідки. У разі порушення умов договору настає відповідальність, визначена законодавством або самим договором.

Оскільки Цивільний кодекс України визначає договір прокату як різновид договору приєднання та публічного договору, виникає потреба проаналізувати ці договірні моделі у контексті процедури укладення договору прокату.

Для договору прокату, що має ознаки договору приєднання, типовим є особливий порядок укладення: сторони не обговорюють умови, а мають лише одну опцію — прийняти їх або відмовитися від приєднання. Більшість дослідників, які вивчали природу договорів приєднання, обґрунтовано вказують, що ключовою ознакою, яка відрізняє цей тип договорів від інших цивільно-правових, є саме специфічний спосіб його укладення — шляхом приєднання.

У кожному цивільно-правовому договорі відображається волевиявлення двох або більше сторін. Формування спільної волі в договорі приєднання має свої особливості. За спостереженням О.В. Лехкар, специфіка такого договору полягає в нерівноцінному внеску сторін у процес створення єдиного волевиявлення: переважає воля тієї сторони, яка ініціює договір, розробляючи та пропонуючи його умови. Інша сторона фактично лише погоджується з уже сформульованими умовами, не маючи змоги їх змінити [9, с. 47].

В. Крат також підкреслює, що у випадку договорів приєднання реальна домовленість сторін існує лише формально, адже свобода волі фактично

притаманна лише одній стороні — тій, що пропонує типовий договір у вигляді формуляра [8, с. 47].

Водночас публічний договір не є домовленістю у класичному розумінні, а радше процедурою укладення і виконання зобов'язань, що виникають у зв'язку з діяльністю суб'єкта господарювання, яка має публічний характер і спрямована на широке коло споживачів.

Укладання договору за цивільним правом здійснюється шляхом подання однією стороною пропозиції щодо його укладення (оферти) та прийняття цієї пропозиції іншою стороною (акцепту).

Як загальний, так і спеціальний порядок укладення договорів передбачає наявність двох ключових стадій: оферта — як формалізована пропозиція укласти договір, та акцепт — згода на його укладення на умовах, викладених в оферті.

Оферта має бути чіткою, містити всі істотні умови договору та свідчити про намір оферента вважати себе зобов'язаним у разі прийняття пропозиції. Акцепт, у свою чергу, повинен бути повним і безумовним. Відповідь із додатковими умовами прирівнюється до нової оферти, що є неприпустимим у межах договору приєднання.

Відповідно до ст. 641 Цивільного кодексу України, оферта повинна відповідати певним вимогам, дотримання яких є необхідним для її юридичного визнання. Ці вимоги стосуються як загального порядку погодження умов, так і випадків приєднання до умов, сформульованих однією стороною. Зокрема, оферта повинна:

- бути адресованою конкретній особі (або невизначеному колу осіб);
- містити всі істотні умови майбутнього договору;
- містити чіткий намір оферента вважати себе зобов'язаним у разі прийняття оферти.

У контексті договору приєднання оферта має низку додаткових особливостей: вона подається у стандартизованій, усталеній формі й має ультимативний характер. Це означає, що умови договору визначаються однією

стороною, тоді як інша має лише можливість погодитися або відмовитися від них.

За загальним правилом, оферентом може виступати будь-яка зі сторін майбутнього договору. Проте у договорах приєднання ця роль належить виключно тій стороні, яка ініціює договір — тобто формує та пропонує стандартні умови у вигляді формуляра. Друга сторона, яка приєднується до договору, має лише право звернутися з проханням надати їй оферту.

З огляду на специфіку договору прокату як договору приєднання, можна дійти висновку, що оферентом у такому договорі є виключно наймодавець. Це правило поширюється і на публічні договори, що укладаються шляхом приєднання, де оферентом виступає підприємець, зобов'язаний надавати товари, послуги або майно у тимчасове користування. Споживач у цьому випадку має лише можливість прийняти умови договору.

Таким чином, у договорі прокату оферта має публічний характер, містить усі істотні умови правовідносин і адресована невизначеному колу осіб.

Оскільки в договорі прокату роль оферента виконує підприємець, то після акцепту його пропозиції наймачем він зобов'язаний укласти договір і не має права відмовитися від його оформлення. Така ситуація становить виняток із загального принципу цивільного права про свободу договору, адже у випадку публічного договору цей принцип діє в обмеженому обсязі. Підприємець, що надає в прокат речі побутового призначення, має право відмовити у наданні послуги лише у випадках, коли вона не відповідає статутній діяльності або перевищує його виробничі (технологічні) можливості [14]. Якщо ж підприємець необґрунтовано відмовляється від укладення публічного договору, він зобов'язаний відшкодувати споживачу спричинені збитки.

При врегулюванні порядку укладення публічного договору слід зважати на ч. 2 ст. 633 Цивільного кодексу України, згідно з якою умови такого договору мають бути однаковими для всіх споживачів, окрім тих, хто користується пільгами, передбаченими законом. «Принцип рівності умов» у публічному договорі покладає на підприємця обов'язок забезпечити однакові

умови щодо вартості, асортименту, якості товарів, послуг чи робіт для всіх споживачів, які звертаються до нього.

Як загальне правило, підприємець зобов'язаний забезпечити рівні умови при укладенні публічних договорів, тоді як можливість надання знижок або пільг окремим категоріям споживачів має бути прямо передбачена законодавством. Підприємець не має права надавати перевагу одним споживачам над іншими, якщо таке не передбачено нормативними актами. При відсутності спеціального регулювання всі споживачі вважаються рівними у правовідносинах з підприємцем.

Беручи до уваги принцип рівності умов та зацікавленість підприємця у прибутку від здавання майна в користування, саме підприємець зазвичай виступає в ролі offerenta. Це дає йому змогу контролювати дотримання принципу рівності при укладенні договорів. Якщо ініціатива щодо укладення договору виходить від споживача, то запропоновані ним умови, як правило, відрізнятимуться від тих, які встановлені підприємцем або запропоновані іншим споживачем. У такому разі підприємець буде змушений сформулювати нову offerту. Остаточне рішення про укладення договору залишається за споживачем, однак вимагати укладення договору на власних умовах він не може. Підприємець, у свою чергу, має право відмовити в укладенні договору на таких умовах, аби не порушити права інших споживачів на однакові умови.

Однією з ключових особливостей є те, що договір прокату, відповідно до положень ЦК України, має одночасно характеристики договору приєднання та публічного договору. Це зумовлює особливий порядок його укладення, який значною мірою обмежує свободу договірного волевиявлення однієї зі сторін — наймача (споживача). У цьому випадку наймодавець, як offerent, формулює умови договору у стандартних формах (формулярах), а наймач може лише погодитися з ними або відмовитися від укладення договору в цілому. Така форма правочину спрямована на забезпечення єдності умов для всіх споживачів та запобігання проявам дискримінації.

Договір прокату може укладатися як усно, так і письмово, а також за допомогою електронної форми, що дозволяє передавати волевиявлення сторін у цифровому вигляді. Таким чином, оферта — пропозиція укласти договір — може бути оформлена в будь-якій із зазначених форм: усній, письмовій або електронній.

Письмова форма пропозиції щодо укладення договору приєднання може реалізовуватись шляхом надсилання проєкту договору або інших документів (листа, телеграми, повідомлення по телетайпу тощо), які містять стандартні або індивідуально сформульовані умови.

Ще однією особливістю є обмеження принципу свободи договору у публічному договорі. Зокрема, якщо наймач погодився на запропоновані умови, підприємець не має права відмовити в укладенні договору, окрім випадків, передбачених законом (наприклад, відсутність можливості надання речі в тимчасове користування з технічних чи організаційних причин). У разі необґрунтованої відмови підприємець несе відповідальність за завдані збитки.

Наступним етапом у процедурі укладення договору прокату є акцепт — відповідь особи, якій була адресована оферта, що свідчить про її згоду.

До акцепту висуваються певні вимоги. Згідно зі ст. 642 Цивільного кодексу України, акцепт повинен бути повним (тобто охоплювати усі умови, викладені в оферті) і безумовним (не містити жодних змін чи додаткових вимог). Відповідно до ст. 646 ЦК України, відповідь, що містить умови, відмінні від зазначених в оферті, вважається відмовою від пропозиції і одночасно новою офертою. Виходячи зі змісту ст. 634 ЦК України, можна дійти висновку, що повне й беззастережне прийняття умов є завершальним етапом укладення договору прокату. Оскільки договір приєднання не передбачає можливості обговорення умов, відповісти на інші, ніж запропоновані, положення не допускається. Згідно зі ст. 638 ЦК України, договір вважається укладеним лише після досягнення згоди щодо всіх його істотних умов. Це означає, що споживач має ознайомитися зі змістом оферти й підтвердити свою згоду на її прийняття.

На відміну від стандартного процесу узгодження умов у більшості договорів, у випадку договору приєднання процедура зводиться лише до ознайомлення з умовами та вираження формальної згоди. Водночас деякі умови, наприклад строк дії договору прокату, можуть бути погоджені обома сторонами, але в межах загального строку, визначеного наймодавцем.

Виявлення згоди на укладення договору може відбуватись через дії, що свідчать про прийняття умов (наприклад, підписання примірника договору або інше підтвердження без змін). Однак акцепт не може виражатися через мовчання чи конклюдентні дії. Дозволяється також укладення договору шляхом електронного волевиявлення.

Таким чином, договір прокату є особливим інститутом цивільного права, що поєднує в собі елементи публічного договору та договору приєднання, і спрямований на захист інтересів споживача, забезпечення однаковості умов та ефективне регулювання майнових відносин у сфері тимчасового користування речами.

Укладання договору прокату має низку особливостей, які важливо враховувати для забезпечення прав та обов'язків обох сторін — наймодавця та наймача.

Висновки до розділу 2

Істотні умови та укладання договору прокату є ключовими елементами, що визначають правову природу та взаємні обов'язки сторін. Основними істотними умовами цього договору є: предмет (майно, яке передається в тимчасове користування), строк прокату, розмір орендної плати та порядок її сплати. Важливим є також визначення стану майна на момент його передачі та умови його повернення. Оскільки договір прокату є двостороннім, він укладається на підставі згоди сторін, що вимагає чіткого визначення умов угоди, а також дотримання письмової форми, якщо це передбачено законодавством або умовами договору. Укладання договору прокату

здійснюється шляхом досягнення домовленості між орендодавцем і орендарем, що має юридичну силу після підписання відповідних документів.

РОЗДІЛ 3.

ПРИПИНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРУ ПРОКАТУ

Одним із основоположних принципів цивільно-правових договорів є принцип виконання договорів. Цей принцип знайшов своє нормативне закріплення як у міжнародному, так і в національному праві. Згідно зі статтею 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів, кожен чинний договір є обов'язковим для його учасників і має бути виконаний ними добросовісно. У національному праві цей принцип відображений у статті 526 Цивільного кодексу України, яка передбачає, що зобов'язання повинні виконуватись належним чином, відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а в разі їх відсутності — згідно з звичаями ділового обороту або іншими звичайно ставленими вимогами. Особа, що порушила умови договору, несе відповідальність за умови наявності її вини, якщо інше не передбачено договором чи законом (ч. 1 ст. 614 ЦК України).

Договір прокату є важливим елементом цивільно-правових відносин, що регулює користування майном однією стороною за певну плату на визначений строк. Як і будь-який цивільно-правовий договір, договір прокату може бути припинений або порушений, що призводить до виникнення відповідних правових наслідків.

Аналіз процесу припинення договору прокату та наслідків його порушення є необхідним для забезпечення ефективності правового регулювання відносин між сторонами.

Припинення договору прокату може відбутися з різних підстав, зокрема через виконання умов договору, за згодою сторін або в результаті одностороннього розірвання. Згідно з положеннями Цивільного кодексу України, договір прокату припиняється у таких випадках:

- Виконання умов договору — найпоширенішим випадком припинення є виконання сторонами своїх зобов'язань, що веде до завершення строку прокату та повернення майна орендодавцю. Так, у справі № 523/145/18, розглянутій Апеляційним судом міста Києва, орендар повернув орендоване майно в кінці строку договору, що підтверджувалося актом приймання-передачі. Суд дійшов висновку, що після повернення майна договір прокату вважався виконаним і припиненим, оскільки обидві сторони виконали свої зобов'язання [18].
- Розірвання договору за домовленістю сторін — це передбачає погодження сторін на припинення договору до спливу визначеного строку, що може бути зумовлено зміною обставин або іншими факторами, що ілюструє приклад з судової практики у справі № 756/324/20, Господарський суд Харківської області розглянув ситуацію, коли орендар і орендодавець уклали угоду про дострокове припинення договору прокату, оскільки орендар більше не потребував використання прокатного майна через зміну бізнес-потреб [18].
- Одностороннє розірвання договору — кожна із сторін може розірвати договір у разі порушення його умов іншою стороною. Орендодавець, зокрема, може розірвати договір у разі неналежного використання майна або ненадходження орендної плати, а орендар — у разі порушення орендодавцем умов щодо якості чи стану майна. Як приклад у справі № 616/1598/19, суд підтвердив право орендодавця на одностороннє розірвання договору прокату через несвоєчасну сплату орендарем орендної плати. Суд вказав, що невиконання цього зобов'язання є підставою для розірвання договору відповідно до статей 651 та 762 Цивільного кодексу України [18].

Порушення умов договору прокату однією зі сторін має правові наслідки, що зумовлюють відповідальність порушника, а також можливі санкції для сторін, які зазнали порушення.

Основні наслідки порушення договору прокату включають:

- Відповідальність за невиконання або неналежне виконання зобов'язань. Відповідно до статті 614 Цивільного кодексу України, сторона, що порушила умови договору, несе відповідальність, якщо не доведе, що порушення сталося через форс-мажорні обставини. Таку відповідальність можна поділити на матеріальну (компенсація збитків) та моральну (відшкодування моральної шкоди), залежно від обставин порушення. До прикладу у справі № 234/56/19, розглянутій Київським апеляційним господарським судом, орендар зобов'язався повернути прокатне майно через три місяці, але не зробив цього. Суд задовольнив позов орендодавця, призначивши відшкодування збитків, які включали витрати на ремонт пошкодженого майна та втрату прибутку [18].

- Відшкодування шкоди. У разі порушення умов договору, зокрема при неналежному використанні майна або невчасному його поверненні, орендодавець має право вимагати відшкодування збитків, що можуть включати витрати на ремонт майна або втрачену вигоду, яку орендар не зміг отримати внаслідок порушення умов договору. Наприклад, у справі № 647/258/19, позивач вимагав відшкодування збитків у розмірі вартості ремонту майна, яке було пошкоджене орендарем. Суд задовольнив позов, вказавши, що пошкодження майна в результаті неналежного використання є підставою для стягнення збитків відповідно до договору прокату [18].

- У разі порушення умов договору, сторони можуть встановити неустойку — заздалегідь визначену суму, яку порушник має сплатити в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань. Встановлення неустойки дозволяє скоротити час на доведення збитків та забезпечити ефективне виконання умов договору. Про це свідчить приклад з судової практики, де у справі № 515/1321/17, позивач звернувся до суду з вимогою про стягнення

неустойки за невиконання орендарем умов договору прокату щодо своєчасної сплати орендної плати. Суд задовольнив позов, встановивши неустойку за кожен день прострочення, як це було передбачено умовами договору [18].

- Одностороннє розірвання договору. Внаслідок порушення умов договору однією зі сторін, інша сторона має право розірвати договір без необхідності виконання зобов'язань до завершення строку його дії. Наприклад, у разі невчасної сплати орендної плати орендодавець має право припинити договір та вимагати повернення майна. У справі № 689/1335/18, суд розглянув питання про одностороннє розірвання договору прокату через неналежне виконання зобов'язань орендарем. Суд підтвердив законність розірвання договору орендодавцем, оскільки орендар не здійснив жодної плати за користування майном протягом трьох місяців, що є порушенням договору [18].

- Замінність або ремонтування майна. У разі пошкодження майна через неналежне використання з боку орендаря, останній зобов'язаний відшкодувати збитки, пов'язані з ремонтом або заміною майна на придатне для подальшого використання. Як приклад у справі № 766/900/18, позивач вимагав відшкодування витрат на ремонт пошкодженого орендарем майна, яке було прокатне. Суд встановив відповідальність орендаря за пошкодження і призначив компенсацію витрат на ремонт, згідно з умовами договору [18].

Отже, порушення умов договору прокату та його припинення тягнуть за собою суттєві правові наслідки, що можуть мати як матеріальні, так і юридичні наслідки для сторін. З огляду на це, для забезпечення правової стабільності в цивільно-правових відносинах необхідно дотримуватися умов договору та вчасно вирішувати спори, що виникають у процесі виконання зобов'язань. Принципи добросовісності та розумності, що закріплені в цивільному законодавстві, є основою для забезпечення балансу інтересів сторін, що сприяє розвитку та стабільності цивільно-правових відносин у сфері прокату.

Висновки до розділу 3

Припинення договору прокату та наслідки порушення цього договору є важливими аспектами цивільно-правового регулювання, що забезпечують належне виконання зобов'язань між сторонами. Договір прокату може бути припинений з різних підстав, таких як виконання умов договору, розірвання за згодою сторін або внаслідок одностороннього розірвання, що має місце у випадку порушення його умов. Згідно з нормами Цивільного кодексу України, кожна зі сторін має право на розірвання договору в разі неналежного виконання зобов'язань іншою стороною, що забезпечує правову стабільність і баланс інтересів.

Порушення умов договору прокату тягне за собою відповідальність, що може бути як матеріальною (відшкодування збитків), так і юридичною (відшкодування моральної шкоди або стягнення неустойки). Наслідки порушення зобов'язують порушника компенсувати збитки, що виникли внаслідок недотримання умов договору, а також можуть призвести до одностороннього розірвання договору та вимоги повернення майна.

Отже, дотримання умов договору прокату є важливим фактором для забезпечення належного виконання зобов'язань та стабільності цивільно-правових відносин. Правові механізми припинення договору та наслідки порушення гарантують захист інтересів обох сторін та сприяють розвитку правового регулювання у сфері цивільного обороту.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження питання договору прокату дозволяє зробити низку важливих висновків та окреслити пропозиції щодо покращення його функціонування у системі цивільних договорів в Україні.

1. Договір прокату є одним з видів цивільно-правових договорів, що регулює відносини щодо тимчасового користування майном за плату. Як і інші цивільно-правові договори, він базується на принципах свободи договору, добросовісності та розумності. Договір прокату має специфічні характеристики, зокрема в частині обов'язків сторін, таких як передача майна, його використання та повернення у визначений строк.

2. Договір прокату регулюється Цивільним кодексом України, зокрема статтями, що визначають основні умови та права сторін. Проте, з огляду на практичні потреби, це правове регулювання потребує подальшого уточнення та адаптації до змінних умов економіки.

3. Істотними умовами договору прокату є предмет прокату (майно, що передається в тимчасове користування), строк користування, розмір орендної плати та умови повернення майна. Від їх чіткого визначення залежить ефективність виконання договору і забезпечення прав обох сторін. Відсутність або нечіткість цих умов може призвести до правових суперечок і ускладнити виконання зобов'язань, тому їх правильне визначення є ключовим для належного виконання договору прокату.

4. Договір прокату займає важливе місце в системі цивільно-правових договорів, забезпечуючи можливість тимчасового користування майном без необхідності його купівлі. Це дозволяє сторонам здійснювати господарську діяльність більш ефективно та гнучко, що важливо як для фізичних осіб, так і для юридичних.

Укладання договору прокату має низку особливостей, що визначають його відмінність від інших цивільно-правових договорів. Однією з основних особливостей є необхідність чіткого визначення предмета договору — майна, яке передається в тимчасове користування, а також умов щодо строку його використання, розміру орендної плати та відповідальності сторін. Договір прокату може бути укладений як у письмовій, так і в усній формі, залежно від конкретних умов. Важливою особливістю є також те, що прокат є переважно двостороннім договором, що передбачає наявність взаємних прав і обов'язків, таких як обов'язок орендодавця передати майно в належному стані та обов'язок орендаря повернути його після використання. Правильне оформлення та чітке визначення всіх умов договору є ключовими для запобігання можливим правовим суперечкам.

5. Орендодавець зобов'язаний передати майно орендарю у належному стані, а орендар зобов'язаний використовувати майно відповідно до умов договору та повернути його у визначений термін. Порушення умов договору призводить до правових наслідків, включаючи відповідальність за неналежне виконання зобов'язань та можливість розірвання договору.

На основі зроблених висновків окреслимо пропозиції, зокрема:

1. Доцільно вдосконалити законодавство щодо договору прокату, зокрема визначивши більш детально правила щодо його припинення та наслідків порушення умов договору. Це дозволить знизити кількість спорів між сторонами та забезпечити більш ефективний механізм захисту прав орендодавців і орендарів.

2. Більше зосередити увагу на розширенні судової практики з розгляду справ, пов'язаних з договором прокату, з метою забезпечення єдиного правозастосування та розвитку правових норм у цій сфері.

3. Створення на базі юридичних установ методичних рекомендації щодо укладання та виконання договору прокату, допоможе сторонам чітко розуміти свої права та обов'язки, а також уникати порушень, що призводять до судових спроб.

4. Враховуючи розвиток технологій, доцільно розглянути можливість впровадження інноваційних рішень у сфері прокату, таких як електронні договори прокату, що сприятимуть зручності укладання договорів і покращать контроль за виконанням умов.

Таким чином, договір прокату є важливою частиною цивільно-правових відносин, що потребує подальшого розвитку та вдосконалення для забезпечення більш ефективного захисту прав і законних інтересів усіх учасників правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна А. С. Правове регулювання договору прокату [Електронний ресурс] / А. С. Амеліна, О. М. Обривкіна // Галицькі студії: юридичні науки. - 2023. - Вип. 4. - С. 19-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/galsyun_2023_4_5
2. Білоусов Ю.В. Цивільне право: навчальний посібник / за ред. Р.О. Стефанчук К.: Наукова думка. 2009. 536 с.
3. Бойко Н. М. Відокремлення договору позики від договору прокату [Електронний ресурс] / Н. М. Бойко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2013. - Вип. 31. - С. 127-137.
4. Денисюк В.В. Порядок укладення цивільно-правового договору. Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 64 / В.В. Денисюк. — Одеса : Юридична література, 2012. — 620 с.
5. Договір прокату: поняття, характеристика та особливості правового регулювання. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua>
6. Калаур І.Р. Строк користування майном як істотна умова договору найму (оренди) / І.Р.Калаур // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2009. – Вип. 21. – С. 109113.

7. Класифікація послуг і продукції у сфері побутового обслуговування. Наказ Міністерство економіки України № 1103 від 06.10.2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/v1103665-09>

8. Крат В. Договір приєднання: реалії та перспективи. / В. Крат // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 50.

9. Лехкар О.В. Договір приєднання в цивільному праві України : дис. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.В. Лехкар. – Харків, 2008. – 215 с.

10. Марківська Г.І. Правове регулювання договору прокату в Україні. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/21>

11. Міловська Н.Д. Цивільно-правове регулювання строків у договорі прокату. Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво». Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України. 2013. Вип. 12. С. 97–100

12. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

13. Правила побутового обслуговування населення: Постанова Кабінету Міністрів України № 1118-2023-п від 02.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2023-%D0%BF#Text>

14. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України № 265/95-ВР від 30.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text>

15. Про затвердження Порядку надання у тимчасове користування громадянам предметів культурно-побутового призначення та господарського вжитку: Наказ Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення № , підстава - z0239-00 21.04.2000 .URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0025-00>

16. Про захист прав споживачів: Закон України № 3484-IX від

24.12.2024 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

17. Семенова А.П. Цивільно-правова кваліфікація договору прокату транспортного засобу. Право і безпека. 2012. № 4 (46). С. 295–299.

18. Судова влада України: офіційний сайт. URL: <https://court.gov.ua/fair/>

19. Тиндик М. П. Плата за прокат як істотна умова договору прокату транспортного засобу. URL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Tyndyk17.pdf>

20. Федорончук А.В. Правова природа та законодавче регулювання відносин за договором прокату. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 19. Том 2. 2012. С. 138–142.

21. Харитонов Є. О. Характеристика договору прокату. URL: https://ukrtextbook.com/civilne-pravo-ukra%D1%97ni-xaritonov-ye-o/civilne-pravo-ukra%D1%97ni-xaritonov-ye-o-xarakteristika-dogovoru-prokatu.html?utm_source=chatgpt.com

22. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>